

POSTUP ADVOKÁTSKÉHO STAVU V ČESKÝCH ZEMÍCH PROTI ŽIDOVSKÝM ADVOKÁTŮM PŘED DRUHOU SVĚTOVOU VÁLKOU

Jakub Drápal¹

Postup advokacie vůči svým židovským kolegům v letech 1938–1939 byl již v některých publikacích popsán, zejména Helenou Petrův v knize *Zákonné bezpráví* či Stanislavem Balíkem a Karlem Schellem v *Dějinách advokacie*.² Žádná práce se však nezabývala tímto obdobím do hloubky, což bylo způsobeno i skutečností, že pro tyto účely nebyl doposavad vytěžen historický archiv České advokátní komory a fond Státního oblastního archivu v Praze týkající se procesu s německým advokátem JUDr. Antonínem Hübschmannem před Mimořádným lidovým soudem v Praze v roce 1946.³ Na základě informací v nich získaných se pokusím co nejpodrobněji představit, co se dělo mezi 30. zářím 1938 a 17. březnem 1939. Je třeba poznamenat, že většina dokumentů se nedochovala a události lze rekonstruovat primárně podle tehdejších odborných periodik, poválečných rozsudků, kárných nálezů a jen v některých případech i podle originálních dokumentů či jejich kopií.

Práci dělím na tři části. Postupuji chronologicky, věnuji se tedy nejdříve období druhé republiky, následně se věnuji prvním dnům Protektorátu a zakončuji krátkým pojednáním o přístupu jak ostatních spolků, tak i ostatních států ke stejné otázce.

1. Druhá republika

Okleštění Československa Německem, Maďarskem a Polskem po Mnichovské dohodě výrazně poznamenalo hospodářské poměry v zemi. Katastrofální důsledky se týkaly jak hospodářství, tak veškerého ostatního života obyvatel československé republiky.⁴

Reakce právníků byla velmi rychlá. Již 4. října 1938 vydalo Ústředí československých právníků, které sdružovalo různé právnícké organizace, memorandum, kterým vládu nejen upozorňovalo na kritický hospodářský stav právníckých profesí v Československu, ale ve kterém také vyzývalo vládu, aby přijala opatření, která by umožnila záchranu právníckých profesí.

5. října 1938 asi tři sta advokátů podepsalo memorandum československé vládě, ve kterém líčily, že „*zmenšením území československého státu se zhorší hospodářská situace všech vrstev obyvatelstva, zejména advokátů, lékařů a jiných svobodných povolání. Restrikcí státní agendy a omezením hospodářských možností obyvatelstva se tento stav ještě zhorší. Je proto vyloučeno, aby bylo dovoleno advokátům z území postoupeného Německu se usaditi na zmenšeném území našeho státu, a to zejména advokátů, kteří se 1. ledna 1938 hlásili k jiné národnosti než české. Přílivem takových advokátů by byla ohrožena česká národní věc.*“⁵

V memorandu bylo navrženo vládě několik opatření: 1) aby žádosti advokátů a kandidátů advokacie z odstoupeného území byly odloženy, dokud nebudou stanoveny státní

hranice; 2) aby byla zakázána činnost všem advokátům, kteří se z postoupeného území přestěhovali po 1. lednu 1938; 3) kandidátům advokacie, kteří byli domovskými příslušníky v odstoupeném území, mělo být zakázáno vykonávat koncipientskou praxi. Výjimky se měly vztahovat na ty, kteří prokázali „*naprostou národní a státní spolehlivost*“. Žádost ale mohla být zamítnutá bez udání důvodů a bez možnosti opravných prostředků.⁶

Memorandum z 5. října 1938 bylo patrně koncipováno Jednotou československých advokátů, jelikož vyšlo podepsáno představiteli Jednoty v časopise *Česká advokacie*. Mimo jiné v něm bylo zmíněno, že důvodem k memorandu bylo i hromadné přihlašování se k výkonu povolání advokáty německé a židovské národnosti.⁷

V těchto prvních memorandech se primárně nejednalo o omezení židů.⁸ Teprve další memorandum, jehož podpisy začaly být shromažďovány v první půlce října, směřovalo cíleně proti zápisu německo-židovských a německých advokátů ze zabraného území a poprvé se tak objevuje židovská otázka v advokacii.

Počátkem října neformálně vznikla hnutí českých arijských advokátů (jinde nazváno sdružením křesťanských advokátů, pracovním výborem (či klubem) českých advokátů nebo přípravným výborem u strany Národní jednoty), které nebylo oficiálně spolkem, nýbrž jen volným sdružením. Slovu „arijský“ nelze ale přikládat dnešní antisemitský výklad. Dle poválečného líčení členů tohoto hnutí, které bylo přijato Nejvyšším soudem, bylo vytvoření tohoto hnutí protiváhou k advokátnímu odboru Svazu Čechů-židů, který v té době vznikl. Již v názvu (a ani v mnohém dalším jednání) nebylo možné hledat prvoplánově antisemitské tendence.⁹

Hybnou silou hnutí bylo několik českých advokátů. „*Duší hnutí*“ byl Emanuel Slabý, aktivními advokáty, kteří se za hnutí podepisovali, byli Čeněk Brune, Oldřich Čihák a František Vítek.¹⁰

Toto hnutí, byť by s tím jeho členové výrazně nesouhlasili, dopomohlo k výrazné diskriminaci židů na území Československa. Jejich snaha nejprve vedla k organizaci stojící mimo Advokátní komoru pro Čechy v Praze, k Jednotě advokátů československých. Ta byla národní organizací, která hájila zájmy československých advokátů. První výzvu z 10. října 1938 arijstí advokáti žádali, aby z Jednoty byli vyloučeni všichni advokáti neárijsci, protože se již sdružovali v jiných spolcích. Dle jejich názoru měla Jednota hájit zájmy jen české (či československé), přičemž zájmy židovské pro ně nebyly přijatelné. Tuto výzvu doplnila další z 12. října 1938 s obdobným obsahem.¹¹

14. října 1938 Jednota na schůzi výboru začala řešit dopisy hnutí českých arijských advokátů. Podle jednoho ze závěrů kárné komise poválečné advokacie se dr. Švehla a dr. Dukát „*ohradili proti t.zv. pracovnímu výboru českých arijských advokátů a spolupráci s tímto tehdy vlastně anonymním faktorem, leč marně*“.¹²

Po diskuzi Jednota s návrhy souhlasila a přijala usnesení, dle kterého 1) měli být vyloučeni ti advokáti, jejichž členství v jiné organizaci by bylo závadou k hájení zájmů československých advokátů (§ 2 odst. 2 spolkových stanov) a 2) vyzvala ty své členy, kteří měli alespoň jednoho z rodičů židovského původu, aby doložili „*svou spolehlivost po stránce národní, zejména rodnými listy, svými školními vysvědčeními, doklady o příslušnosti spolkové a jiné činnosti veřejné vůbec, podle nichž výbor Jednoty rozhodne o jejich dalším členství s ohledem na § 2 odst. 2 spolkových stanov*“.¹³ Nesdělení těchto informací mělo za následek vyloučení z Jednoty. Na této schůzi bylo rovněž rozhodnuto o vyloučení osmi německých členů Jednoty.

Kromě výše zmíněného byla vedena debata i o otázce proporcionality, která se stala ústřední židovskou otázkou v advokacii za druhé republiky a kterou na pořad dne přinesl (a následně zmíněnou rezoluci navrhl) již zmíněný Emanuel Slabý. Jednalo se o názor, že jednotlivé menšiny by měly být zastoupeny v advokacii pouze do té míry, ve které jsou zastoupeny v populaci. Advokáti židovského původu představovali v obvodu advokátní komory pro Čechy přibližně 40 % ze všech advokátů, přičemž židé tvořili v Československu čtyřprocentní menšinu. Tato debata vyústila v přijetí rezoluce většinou hlasů, která zněla: „*Zájem státu a národa vyžaduje, aby práva nearijských skupin a jiných národnostních menšin byla omezena na míru, která odpovídá poměru nearijských skupin a národních menšin k celkovému počtu obyvatelstva. Jednota československých advokátů proto žádá v zájmu advokátního stavu, aby podle této zásady byly upraveny poměry československé advokacie.*“¹⁴

Tato snaha o omezení počtu židů byla motivována primárně hospodářskými zájmy. Dle poválečného líčení účastníků se v polovině října 1938 sešel větší počet advokátů na schůzi v Praze. „*Když na ní advokáti – hraničáři vylíčili svůj žalostný stav, ozvaly se z plenu hlasy, aby bylo omezeno nadměrné procento židovských advokátů.*“¹⁵ Nešlo tedy primárně o národnostní boj a záchranu republiky, ale tato otázka byla využita ke snaze o zlepšení majetkových poměrů v advokacii. Toto potvrdil i po válce Nejvyšší soud, když pojednával o kárném provinění českých arijských advokátů: „*Obhajoba obviněných, že jejich postoj k řešení židovské otázky v advokacii byl určován vedle motivů národních snahou o předejití hospodářské derutě českých advokátů, nebyla vyvrácena.*“¹⁶ Tím, kdo měl být obětován pro zlepšení hospodářské situace v advokacii, byli židé.

Hospodářsky neblahou situaci hodnotili i ostatní advokáti a navrhovali různá řešení kromě vládou již v říjnu 1938 zavedené možnosti odmítnout „*zápis do seznamu, byl-li dotčen veřejný zájem, což de facto znamenalo zavedení principu numerus clausus. Veřejným zájmem přitom podle prozatímního opatření bylo právě zabránit zvýšení počtu advokátů tak, že by to ,ohrožovalo dosud zapsané advokáty (kandidáty advokacie) na jejich slušné výživě a potřebním zaopatření*“ či věkové omezení výkonu advokacie na šedesát pět let.¹⁷ Padl i návrh přesunout studenty práv na technické obory.¹⁸

Po 14. října 1938 došlo advokátní komoře v Čechách vyjádření od advokátního odboru Svazu Čechů-židů k otázce eventuálního nadbytku advokátů.¹⁹ Ti vítali zintenzivnění národního českého života, jelikož se cítili být nerozdílnou součástí českého národa. Odmítli arijskou rétoriku s odvoláním na sborník prof. Karla Weignera „O rovnosti plemen“ i na mnoho českých židovských advokátů. Sami navrhli vícero možností, jak by šlo ochránit ekonomickou situaci advokátů. Na závěr zmínili, že se má dát přednost ohledům na trvalý národní prospěch a nikoli jen na okamžitý, většinou jen domnělý, prospěch stavu. Vyjádření zakončili citátem, že „*jestliže jsme nemohli odolat okupaci územní, tím rozhodněji musíme vzdorovat choutkám okupace duchovní a kulturní*“.²⁰

Jak advokáti, tak lékaři, si byli za druhé republiky vědomi, že vyloučit někoho z výkonu advokacie lze provést jen na základě zákona. Proto se začali obracet na vládu, kterou 22. října 1938 požádali o vydání níže citovaného nařízení. Toto memorandum vzniklo „*kompilací mnoha návrhů advokátů a lékařů, které byly projednány na více schůzích*“.²¹ Jednalo se zejména o schůzi 15. října 1938 ve Zlaté Huse.²² Je také nejisté, kdy skutečně bylo toto memorandum vydáno. Zatímco Nejvyšší soud mluví o 22. říjnu 1938, Helena Petřův o 14. říjnu a Jan Rataj o 28. říjnu.²³ Nejvyšší soud má skutečně pravdu. Memorán-

dum bylo podepsáno 22. října, což dokládá jak originál memoranda v Státním oblastním archivu v Praze, tak z razítka předsednictva ministerské rady, které bylo memorandum dodáno 25. října – memorandum lékařů došlo již 24. října.²⁴

K memorandu jsou připojeny originály podpisových archů advokátů. Advokáti pocházeli nejen z Prahy, ale z celého území republiky. Je otázkou, koho reprezentovali ti, kteří vládu požádali o řešení židovské otázky – připojen je nápis „Výbor advokátů“ a následně již podpisy jednotlivých advokátů. Podle poválečného rozsudku Nejvyššího soudu toto memorandum nevezšlo z porad či usnesení stavovských advokátních organizací, zejména Jednoty advokátů československých či advokátních komor. Podle Heleny Petrův jej podepsali (kromě jiných) A. Čižinský, J. Schlecht a prezident advokátní komory v Praze T. Kopecký za Jednotu advokátů československých,²⁵ což potvrzuje i podpisový arch. Jednotou však podle závěru poválečného Nejvyššího soudu toto memorandum nebylo schváleno. Podobně i Theodor Kopecký po válce zmiňoval, že toto memorandum vůbec neprošlo advokátní komorou.²⁶ Jeví se tedy pravděpodobně, že toto memorandum bylo sice podepsáno představiteli Jednoty advokátů česko-slovenských i Advokátní komory pro Čechy v Praze, ale bez pověření těchto organizací.

Toto memorandum českých advokátů a lékařů československé vládě z 22. října 1938 žádalo zavedení principu proporcionality v advokacii. Plné znění právního předpisu, který navrhovali, aby přijal Stálý výbor Národního shromáždění, je následující²⁷:

„§ 1

1. *Praxi lékařskou a advokátní, a to i přípravnou praxi kandidátů advokacie mohou na území Československé republiky vykonávat jen jeho státní občané arijského původu, české, slovenské nebo podkarpatskoruské národnosti nebo příslušníci těchto národností, pokud budou optovati pro Československou republiku a jsou rovněž arijského původu.*
2. *Nearijci a příslušníci ostatních národnostních menšin mohou býti připuštěni k výkonu této praxe jen výjimečně a jedině v poměru odpovídajícím počtu jejich příslušníků ke všemu obyvatelstvu – obvodu příslušené advokátní komory.*
3. *Za tím účelem se v prvé řadě přezkoumá státní občanství a domovská příslušnost všech advokátů a lékařů, jakož i národnost (obcovací řeč), ke které se advokáti nebo lékaři hlásili nebo byli hlášeni počínaje rokem 1910.*

S okamžitou platností pozbývají vůbec oprávnění k výkonu praxe advokátní a lékařské ti nearijci, kteří se počínaje rokem 1910 hlásili nebo byli hlášeni k obcovací řeči německé nebo maďarské, jakož i ti, kdož po 1. lednu 1914 získali pro území republiky Československé domovskou a státní příslušnost.

Menšinová a nearijští lékaři a advokáti jsou omezeni ve své působnosti pouze na příslušníky své menšiny.

§ 2

S okamžitou platností se zastavuje až do rozhodnutí advokátních a lékařských komor ve smyslu § 4 tohoto opatření vůbec výkon praxe advokátní a lékařské u osob nearijského původu, nebo příslušníků národních menšin. Těmto osobám se zřídí zástupci arijského původu, kteří provedou likvidaci kanceláří a ordinací. Zastavuje se přípravná praxe kandidátů advokacie nearijského původu a národních menšin.

§ 3

Tyto zásady platí pro lékařské síly v léčebných ústavech, nemocenských pojišťovnách, fondech, zdravotních institucích a nemohou nearijci neb příslušníci národnostní menšiny vykonávat své povolání lékařské ani ve služebním, ani smluvním poměru k nositelům sociálního pojištění.

§ 4

Lékařské a advokátní komory jsou povinny do jednoho měsíce po vyhlášení tohoto nařízení provést nutná opatření a opatření statistická data i osobní doklady potřebné k provedení tohoto opatření, jakož i provést výběr lékařů a advokátů a kandidátů advokacie, kterým v poměru k počtu obyvatelstva výkon praxe lékařské a advokátní, ev. přípravné praxe se znovu povolí, při čemž tyto komory musí především přihlížeti k národní, státní, politické, osobní a odborné spolehlivosti žadatele.

§ 5

Za osobu nearijského původu ve smyslu tohoto opatření se pokládá ten, který pochází z jednoho nebo z obou rodičů původu židovského bez ohledu na náboženství této osoby a jeho rodičů v době vyhlášení tohoto opatření.

§ 6

- 1. Porušení ustanovení §u 1. až 4. tohoto opatření zejména tím, že by osoby nearijské nebo národnostní menšiny spolupůsobily nebo byly účastny výkonu praxe advokátní nebo lékařské, jako zástupci, společníci, kandidáti advokacie, po případě konsulentí, nebo zaměstnanci jakéhokoliv druhu u arijců nebo u osob, uvedených v §u. 1, odst. 2. tohoto opatření, jest trestné, jakožto zločin podvodu dle §u. 197 a násl. tr. z.*
- 2. Tohoto trestného dopustí se nejen osoba, která neoprávněnou druhou osobu kryje, nýbrž i osoba, která krytí takového použila.*
- 3. Tento čin trestá se ve smyslu ustanovení §u. 202 trest. zákona žalářem od jednoho až do pěti let a kromě toho pokutou od 10.000.-- Kč do 100.000.-- Kč a to sborovým soudem I. Stolice. Cizozemci, kteří pro tento trestný čin trestu propadnou, bud' tež z Československé republiky vyhoštěni.*
- 4. Advokátním a lékařským komorám se nařizuje, aby s okamžitou účinností zastavily trvale výkon praxe advokátní a lékařské osobám, které se tohoto trestného činu dopustily.“²⁸*

Na oběžník Jednoty z 25. října 1938, který se vztahoval k schůzi z 14. října, reagoval dopisem Jednotě 11. listopadu Svaz Čechů-židů. Snaží se o racionální diskuzi a rozebírají dopodrobna pojem „arijství“ a jeho nevědeckost.

Jednota zasedala dále 11. listopadu, 2. prosince, 11., 13., 25. a 27. ledna. Na jejích schůzích bylo jak rozhodováno o jednotlivých a hromadných vyloučeních, tak byla dále diskutována židovská otázka.

Na výzvu Jednoty se vyjádřilo 179 židovských členů. 11. listopadu 1938 bylo na schůzi 31 z nich vyloučeno, 22 vystoupilo a proti 122 nebylo shledáno námitek, aby byli dále členy.²⁹

2. prosince 1938 se na 7. schůzi výboru Jednoty advokátů česko-slovenských v Praze jednalo o podkladových materiálech pro další rozhodnutí. Týkalo se obstarání dat,

ze kterých by vyplývaly počty Čechů, Němců a židů v obvodu české advokátní komory. Dr. Antonín Švehla vytkl, že „posuzování národní spolehlivosti některých členů židů bylo dáno do referátu Dru Mahlerovi, ačkoliv je příslušníkem židovské národnosti. Dr. Mahler sdělil, že se nepovažoval v této věci za předpojatého, avšak že souhlasí s tím, aby jeho referát byl přezkoumán jiným členem výboru. Sdělení Dra Mahlera bylo vzato na vědomí a jeho referát bude přezkoumán.“³⁰ Na závěr schůze navrhl dr. Březina, aby byli vyloučeni ti advokáti, kteří jsou organizováni ve Svazu Čechů-židů. Tento návrh byl odložen.

Toho samého dne byl vydán věstník hnutí českých árijských advokátů, kteří kromě lobbistického tlaku navrhovali dobrovolné vnější označení advokátní kanceláře a nabízeli dodání nápisů „Český árijský advokát... neboť mnozí advokáti mají nečeské jméno, které svádí k tomu, aby vývěsní tabule byly přelepovány opětovně nálepkami protižidovskými. Proto mají být opatřeny nápisy.“³¹ Nápisů měly být jednotné, o což se hnutí mělo postarat. Kromě toho hnutí navrhovalo zúčastnit se slovenského sněmu advokátů konaného 10. prosince 1938 za účelem výměny názorů o provedení židovských zákonů.³²

22. prosince 1938 se konala v Praze další schůze českých árijských advokátů a to v hotelu *Zlatá husa*. Na ní bylo jednáno o vstupu těchto advokátů do strany Národní jednoty a o vytvoření klubu českých árijských advokátů při této straně, což se však neuskutečnilo. Kromě již zmíněných se na této aktivitě jmenovitě podílel také dr. Jan Renner. Za toto přípravné uskupení podali 11. ledna 1939 čeští árijští advokáti výboru advokátní komory pro Čechy v Praze návrh na svolání mimořádné valné hromady advokátní komory. Na té se mělo jednat „o důležitých otázkách komorních a stavovských a zejména o řešení židovské otázky. Podepsaní se proto domáhají podle usnesení schůze konané dne 22. prosince 1938 svolání mimořádné valné hromady a předkládají k tomu účelu podpisové archy, které dosud došly (celkem 346 podpisů). Pro tuto valnou hromadu navrhuji projednání otázky židovské a otázky proporcionality národnosti, pokud se týče členstva komory na základě memoranda předloženého českými árijskými advokáty a lékaři dne 22. října 1938.“³³ Návrhu bylo vyhověno, průběh schůze je vylíčen níže.

V návaznosti na tuto schůzi hnutí 27. prosince 1938 poslalo dopis, ve kterém zmiňuje, že byl odhlasován vstup českých árijských advokátů do strany Národní jednoty a vytvoření klubu českých árijských advokátů při této straně. V dopise tuto skutečnost nejen oznamovali, ale připojili též i přihlášku, kterou měli zájemci vyplnit. Dopis podepsali předseda přípravného výboru Emanuel Slabý a jednatel Oldřich Čihák.

Na 8. schůzi výboru Jednoty 11. ledna 1939 byla řešena otázka členství židů v Jednotě. Dle záznamu o schůzi dr. König přečetl své prohlášení, jehož obsah není znám, a poté odešel. Dr. František Březina následně přečetl svůj referát o židovské otázce, který byl výborem schválen.

Na návrh dr. Lomberského (podle *České advokacie* na návrh dr. Bašteckého) bylo usneseno, že za žida má být považován ten, kdo má alespoň jednoho rodiče židovského původu. Následně dr. Lomberský navrhl okamžité vyloučení všech takto zmíněných osob. Proti tomuto návrhu se postavil dr. Kocna, ke kterému se připojil dr. Švehla, dr. Koblížek, dr. Karel Novák a dr. Hugo Richtr. Ti varovali zejména před ukvapeností a navrhovali hlasování o návrhu odložit. Protože ale dr. Lomberský trval na okamžitém vyřízení, bylo nařízeno hlasování, ve kterém byl zmíněný návrh přijat.³⁴ Byla proto přečtena jména těch, o kterých bylo nepochybně zjištěno, že jsou židovského původu, a o každém bylo jednotlivě hlasováno, přičemž všechna vyloučení byla jednomyslně přijata.³⁵

O dva dny později, 13. ledna 1939, na členské schůzi Jednoty (tedy nikoli výboru), dr. Březina opět představil svůj referát o postupu Jednoty v židovské otázce, který byl následně otištěn v *České advokacii*.³⁶ O čem pojednával?

Začínal hospodářskými problémy republiky a přílivem uprchlíků, kterými dle něj byli většinou židé. „*Židovská emigrace byla u nás za dřívějšího režimu velmi blahovolně trpěna a podporována, židé našli u nás vždy nejen útulek, nýbrž současně i pramen výživy, obyčejně pramen vydatný, zaměstnání výhodné, často na úkor domorodých českých lidí.*“

Nadále si však český člověk, podle Březiny, uvědomil, že takto to dál nemůže být a že je nutné vyřešit i židovskou otázku jako jinonárodní složky v českém národě. Nebylo prý pochyb, že židé tvořili národ v národu a zároveň posilovali germanizaci. A protože v advokacii se nacházelo proporčně nejvíce židů oproti všem ostatním povoláním, byl „*naš stav nejen oprávněn, nýbrž přímo povinen sám se postavit činně k řešení židovské otázky.*“

Říjnové snahy usilovaly o vytvoření národní advokacie. „*Poněvadž pak bylo všeobecně známo, že naše první republika byla útočištěm emigrace z největší části židovské a že tato emigrace byla podporována a udržována velmi intenzivně našimi židy, počalo se přirozeně volati po řešení celé židovské otázky.*“³⁷ V takové situaci byl výbor Jednoty podle Březiny povinen zaujmout stanovisko k tomuto problému.

Dále podává zprávu o počtech v listopadu vyloučených členů Jednoty.

Podle Březiny bylo v říjnu 1938 odhadem zjištěno, že v obvodu Advokátní komory pro Čechy bylo v Čechách 1178 českých advokátů a 537 českých advokátů židů (679 a 367 v Praze). Německých advokátů bylo 35, německých advokátů židů bylo 160 (32 a 143 v Praze).

Nad rámec zmíněného Březina tvrdil, že hospodářské pozice advokátů-židů byly mnohem výhodnější, a proto byl advokát-Čech v nevýhodě.

Z výše zmíněných důvodů rozhodla Jednota 14. října 1938 tak, že žádá o zavedení principu proporcionality. Podle výboru Jednoty ale situaci změnilo prohlášení vlády o řešení židovské otázky, dle kterého jsou židé odlišným národem od ostatních třech slovanských národů republiky. „*Protože pak podle § 4 stanov činným členem Jednoty se může stát jen činný advokát národnosti česko-slovenské, t. j. nyní české neb slovenské, jest logickým důsledkem, že židé, kteří vládním prohlášením jsou postaveni mimo státní národy, tedy mimo národ český a slovenský, nemohou býti členy naší Jednoty.*“

Také historie naší Jednoty to potvrzuje. Jednota byla založena v r. 1898 jako Spolek českých advokátů. Byl to spolek národních Čechů slovanského původu, a proto do něho nebyli přijímáni židé. Teprve po převratu došlo k přijímání kolegů-židů v důsledku liberálního výkladu pojmu národnosti československé. Když však nyní vláda ve svém prohlášení oddělila židy od státních národů, pak nám nezbylo nic jiného, nežli abychom toto stanovisko, pro nás jistě směrodatné, zaujali i v Jednotě.“³⁸

Dále Březina líčí, že Jednota jednala s advokátním odborem Svazu Čechů-židů o dobrovolném vystoupení židů z Jednoty, ale tento odbor odmítl doporučit svým členům, aby z Jednoty vystoupili. V návaznosti na to se výbor Jednoty usnesl 11. ledna 1939 o vyloučení židů z Jednoty. Dle Jednoty nešlo o nepřátelský čin, ale nemohli prý vystupovat jako spolek česko-židovský, ale jako „*stavovská organizace ryze česká, národní a slovanská.*“

Petrův správně uvádí, že „*referáty dr. Březiny se staly teoretickým podkladem pro vyloučení advokátů židovského původu ze spolku Jednoty.*“ Kárná rada pro advokáty a kandidáty advokacie v Čechách se ve svém usnesení z 27. května 1946 k tomuto vyjádřila výrazně tvrději. „*Podle tohoto referátu Jednota řešila otázku židovskou pod vlivem fašis-*

tické ideologie a nacistického antisemitismu rozdělující kolegy na advokáty arijské a neárijské.“³⁹

21. ledna 1939 se konala schůze Stálé delegace advokátních komor, tedy společná schůze advokátních komor.⁴⁰ Na ní byl opět uplatněn požadavek proporcionality, nicméně jednání ohledně protižidovských opatření nebyla jednoznačná. Proti se postavil zejména bývalý prezident Moravské advokátní komory a na prahu sedmdesátky se nacházející Hynek Bulín. Ten ve svém vystoupení upozornil na to, že „*bojovati za právo nesmí znamenati pomáhati špatnosti k vítězství proti právu. Poukázal na význam hesla confraternité a concurrence. Advokát nesmí býti nepřitelem lidu, advokát dovede pracovati nezištně. Všechna moc pochází z lidu, avšak z lidu uvědomělého, nikoliv zfanatizovaného.*“⁴¹

Před valnými schůzemi probíhalo přesvědčování advokátů, kteří dostali několik dopisů. Jak od těch postupujících proti advokátům židovského původu, tak od těch je chránících. Arijstí advokáti zvali své kolegy s tím, že židovští advokáti se dostaví v ještě hojnějším počtu, než v jakém se dostavili na předchozí schůze a je třeba bránit národní zájmy. 18 advokátů v čele s Jaroslavem Nebesářem naopak zdůrazňovalo, že Čech je ten, kdo má českého ducha, a nikoli rodokmen. „*Má se [schůze] tudíž vysloviti o tom, zda národ – jak to hlásali vůdčí mužové našich dějin – jest společenstvím ducha, či má-li býti v českém národě přijata tese o společenství plemenném. ... Jde o to, aby výsledek hlasování odpovídal skutečnému mínění českých advokátů a nebyl zkreslen jednostrannou hlučnou agitací určité skupiny.*“ Advokáti zakončili svůj dopis apelací na českou národní tradici a na smysl českého národa pro právo a spravedlnost.⁴²

3. února 1939 bylo jednáno na schůzi výboru Jednoty o sestavování kandidátních listin pro valnou hromadu Jednoty i advokátní komory. Jednota přizpůsobila, dle tehdejšího prohlášení dr. Alexe Čižinského, svoji kandidátku přání výboru českých arijských advokátů v plném rozsahu.⁴³

Na 15. řádné valné hromadě Jednoty, která se konala 4. února,⁴⁴ bylo usneseno, na návrh dr. Čižinského, že „*činným členem Jednoty nemůže býti advokát židovského původu, při čemž měl být za žida považován ten, jehož aspoň jeden z rodičů byl původu židovského.*“⁴⁵ Proč? „*Neboť dosavadní zahrnování osob židovského původu do různých národních skupin zavdává příčinu k nesprávnému výkladu.*“⁴⁶

„*Podle tohoto stanoviska bylo žádáno přísnější vymezení pojmu židovského původu, než tomu bylo v norimberských zákonech, a Jednota se tak dala svobodně a bez jakéhokoliv nátlaku do služeb rasové ideologie, což došlo konečně výrazu na valné hromadě advokátní komory dne 5. února 1939.*“⁴⁷

Zatímco ve výše zmíněných případech se jednalo o zájmové spolky či neformální hnutí, které neměly přímý vliv na umožnění (či znemožnění) výkonu advokacie, advokátní komory se nacházely v jiné pozici. 5. února 1939 se konala mimořádná valná hromada advokátní komory v Praze, jejímž hlavním bodem bylo „*řešení židovské otázky v advokacii*“⁴⁸ a která byla svolána na podnět českých arijských advokátů.

Celou schůzi zahájil dr. Emanuel Slabý referátem. Ten začal špatnou hospodářskou situací advokacie, kterou odůvodňoval jak velkým nárůstem počtu advokátů, tak úbytkem agendy. Podle Slabého bylo nutné uvažovat o způsobu, jak tento počet redukovat. Pokračoval, že pokud „*se má o vhodných prostředcích uvažovati, pak je nutno všimnouti si dnešního složení advokacie v Čechách a zejména v Praze*“. Proč, ale neřekl. Činění zkratk, kdy jednotlivá tvrzení na sebe nenavazují, jsou i v jeho referátu častá.

Dle jeho údajů bylo k 31. prosinci 1938 v Praze 1227 advokátů, z toho 712 árijců (680 Čechů, 31 Němců a 1 Slovák) a 515 advokátů-židů. Na venkově praxi vykonávalo celkem 725 advokátů, z toho 503 Čechů, 9 Němců a 213 židovských advokátů.

„Nemůže být pochybností o tom, že účast advokátů židovského původu na advokacii v Čechách je neúměrná a že je zejména v Praze neúnosná,⁴⁹ a to nejenom s ohledem na zmenšení počtu obyvatel, nýbrž zejména s ohledem na zhoršení hospodářských poměrů...

Má-li se provádět redukce počtu advokátů, pak nutno postupovati spravedlivě a třeba proto bezpodmínečně trvati na zásadě, že advokáti jednotlivých skupin musí být omezeni jenom na takový počet, který odpovídá příslušnému počtu obyvatel.“⁵⁰

Navrhované zásady byly:

- 1) Židovské advokáty, kteří se hlásili k německému jazyku, vyloučit, protože obyvatelstvo již není německé.
- 2) Advokáti, kteří se hlásili k židovské národnosti, by měli být proporčně omezeni podle počtu židovského obyvatelstva (Slabým zmíněným na 1 % v obvodu Advokátní komory pro Čechy v Praze) a měli by mít možnost zastupovat pouze židovské strany.
- 3) Advokátům, kteří se od roku 1910 do roku 1939 hlásili k českému jazyku, měla být přiznána stejná práva jako českým advokátům, ale jejich počet měl být omezen na míru odpovídající počtu židovského obyvatelstva.

Referát Emanuela Slabého *„byl přijat s hlučným potleskem“*. Podle předchozí dohody následovaly projevy řečníků jednotlivých skupin.

Za Čechy-židy mluvil dr. Emil Kafka. Ten uznal, že doba je těžká, ale neuznal důvody pro postup proti židům. *„Projev pana referenta nenese pečeti upřímnosti. [dr. Kafka] Má trpký pocit, že se všichni židé bez rozdílu házejí do jednoho koše.“* Čeští židé dle něj bojovali proti poněmčení a udává příklad vícera advokátů. Na závěr se dr. Kafka dovolával české spravedlnosti, *„která nezná, aby poctiví lidé byli zbavováni svého bytí“*.

Za Němce-árijce promluvil dr. Erich Klinger, předseda spolku německy mluvících advokátů (Deutsche Advokatenvereinigung in Böhmen), který odmítl rozlišování židů na ty užívající češtinu a němčinu – *„pro Němce jsou židé jen židovskou menšinou“*.

Sionisty zastoupil dr. František Gottlieb, který v postupu referenta spatřoval zásah do základních občanských práv. Podle něj nebylo místo na diskuzi či na řešení na mimořádné valné hromadě byť sebeklidnějším způsobem, protože by byla porušena nabytá i ústavou zaručená práva.

Slova se ujal i dr. Jaroslav Nebesář, který chtěl, aby *„byl slyšen hlas těch nežidů, kteří s postupem proti židům nesouhlasí, kteří chtějí věc řešit podle hlasu svědomí... Židovská otázka se vyřeší samolikviditou. Neexistuje abstraktní židovstvo.“* Advokacie podle něj nemůže dát špatný příklad jiným a navrhované řešení neobstojí před kritikou.

Na základě výše zmíněného nemůžeme říct, že v této diskuzi existovaly dvě strany, definované společným znakem, které se stavěly proti sobě. Naopak zde existovalo mnoho různých názorů, které se více či méně stavěly na jednu či druhou stranu. Stejně jako nebyli jednotní čeští advokáti, kdy někteří byli pro proporcionalitu, někteří váhali a jiní byli proti, tak i židé byli nejednotní. Kromě kusých úryvků ze schůze lze zmínit zejména rozdíl mezi Svazem Čechů-židů, jejímž předsedou byl advokát JUDr. Otto Strosse, a sionisty.

Prvně jmenování, reprezentování týdeníkem Rozvoj, přijali pozici asimilantů a neprotestovali, dokud se dělo vylučování podle národního principu, jak se to dělo v Jednotě v roce 1938. Když však byli z Jednoty vyloučeni všichni židovští advokáti, změnil se

i jejich postoj. Národnost totiž přestala být vnímána podle mateřského jazyka, což považovali za jednoznačné kritérium jejího určování. Sionisté se oproti tomu snažili hájit občanskými principy a nikoli národností,⁵¹ což je vidět i na výše zmíněné argumentaci ústavně zaručenými právy.

O odlišných názorech těchto skupin vypovídá i dopis z 14. října 1938 adresovaný dr. Oldřichu Čihákovi, ve kterém mu jeho kolega židovského původu dr. Gütig naznačil způsob, jak by měla být vyřešena tzv. židovská otázka, a to na ryze národním základě, konkrétně „*prosazením stanoviska, že advokátem může být v Československu jen ten žid, který se při sčítání lidu roku 1910 hlásil Čechem, nebo později prokázal svou přichylnost k českému národu skutečnou činností*“.⁵² To samé vyplývá z dopisů z 11. a 28. května 1946, které psal bývalý advokát s židovským původem v Praze dr. Bedřich Süsslund. Ten se vši rozhodností odmítl, podezření, že by dr. Čeněk Brune a dr. Oldřich Čihák, které dr. Süsslund znal přes 20 let, byli antisemiti. K tomu dodal, že „*české židy nelze ztotožňovat s německými židy, kteří se hlásili i v Československé republice k německé národnosti*“. I on sám „*měl k německým židům animositu, ovšem samozřejmě nikoli z rasové nenávisti, neboť sám je židem, nýbrž pro jejich nečeské chování*“.⁵³

Za zmínku stojí i skutečnost, že když mnozí Češi volali po nedostatečném zastoupení židů v dělnických a zemědělských profesích, tak po tom stejném volali židé sami, ve snaze stát se méně nápadnými a splynout se zbytkem českého národa. Opět byl odlišný přístup sionistů, kteří se u toho snažili získat dovednosti, které by mohli využít v Palestině, a pro něž toto byl předstupeň emigrace, a Čechů-židů, kteří neplánovali opustit Československo.⁵⁴

Na závěr mimořádné valné hromady promluvil již zmíněný dr. Oldřich Čihák. Podle něj by se neměl vrátit starý řád a nadvláda židů. Zároveň židé, dle jeho názoru, nemohli tvrdit, že jsou Čechy, ale čeští židé byli jen židy mluvícími česky. Doplnil čísla, dle něj v Československu žilo 360 000 židů, tedy 3,6 % obyvatelstva, v Čechách a na Moravě tvořili 1,3 % obyvatelstva, v Praze 1,5 %. „*Nebereme nikomu jeho majetek, nejsme brutálními antisemity, chceme však právo a spravedlnost i pro příslušníky českého národa... Nebojujeme z důvodů konkurenčních, protože židovské konkurence se nebojíme. Mluvíme za budoucí generaci, za kandidáty advokacie... Na židy připadá 55 % vedených sporů, na židovské advokáty 60 % všech zastoupení*“.

Oldřich Čihák byl po válce disciplinárně stíhán advokátní komorou. Podle obhajoby, která byla následně přijatá i Nejvyšším soudem, byl Čihák koreferentem generálního řečníka Emanuela Slabého o židovské otázce. Jeho povinností, jako koreferenta, bylo vyvracet námitky řečníků a zodpovídat dotazy. Dle názoru soudu nešlo dojít k názoru, na základě vyřešeného, že Čihák „*založil své výroky na rasovém zaujetí, když přece opětovně zdůrazňoval, že nejde o rasovou nenávist, že nechce mluvit o rase a že není antisemita*“.⁵⁵

Na této schůzi se ukazuje finální rozestavení stran před 15. březnem 1939 v advokacii. Židé zastávají již podobné pozice, přičemž sionisté stojí argumentačně mimo národnostní diskurz. Proti arijskému hnutí se také postavila menší část Čechů. Požadavek proporcionality ale zastává většina Čechů a Němci jsou proti advokátům s židovským původem.

„*President pak za souhlasu valné hromady prohlásil, že o otázce židovské hlasováno nebude a že projevené názory budou komornímu výboru podkladem pro další jednání v této věci*“.

Nakonec o židovské otázce bylo jednáno i na schůzi Stálé delegace advokátních komor v Brně 21. února 1939. Primární referát měl prezident advokátní komory v Brně, dr. Pavel

Krippner a bylo schváleno usnesení o požadavku proporcionality. Původní Krippnerův návrh byl ale pozměněn a dr. Stanislav Hendrych byl pověřen, aby vypracoval definitivní znění návrh. K tomu však z důvodu březnové okupace nedošlo.⁵⁶

Shrnutím únorové snahy mnohých advokátů byl článek, který vyšel jako úvodní v únoru 1939 v časopise *Česká advokacie*. Jeho hlavní titulek byl „Za klidnou práci“, ve kterém bylo psáno, že „*již toužíme po tom, abychom mohli znovu klidně pracovat*“. Čtyři měsíce nejistoty způsobily, že se již nechtěla nalézat složitá řešení, ale že primárně byl hledán klid k práci. Skutečnost, že někdo dojde k újmě, nebyla vnímána jako výrazně problematická.

2. Protektorát

V dopoledních hodinách 15. března 1939 byla již Praha obsazena německými vojsky a 16. března byl vydán výnos o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava.⁵⁷ V těch samých dnech se rozhodovalo o budoucnosti židovských advokátů.

Ústřední roli ve vyloučení advokátů židovského původu hrál německý advokát dr. Antonín Hübschmann. Z jeho iniciativy byli židovští advokáti vyloučení advokátní komorou, která spíše než, že by aktivně konala, tak nejednala. To platí zejména pro schůze výboru Advokátní komory pro Čechy z 15. a 16. března 1939, které byly pro vyloučení klíčové.

15. března 1939, se k prezidentovi Advokátní komory pro Čechy, dr. Theodoru Kopeckému, dostavila delegace německých advokátů. Ti se domáhali, aby byli do výboru okamžitě kooptováni němečtí advokáti a aby se vyřešila otázka židovských advokátů. Dr. Kopecký se tomuto bránil, poukazoval na právní předpisy, které mu to neumožňovaly, a následně telefonoval s ministrem spravedlnosti. Od něj dostal pokyn, aby německým advokátům ihned vyhověl, i když se to mělo stát nelegální cestou.⁵⁸

Ten samý den byl svolán výbor advokátní komory. O účelu schůze prý členové nebyli informováni, takže se nemohli nedostavit a tím zabránit vyřešení otázky. Na schůzi se také jednalo o židovské otázce. Někteří z členů byli názoru, že židovská otázka se bude obecně řešit v blízké budoucnosti a nebylo tedy důvodu, aby byla ihned upravena zvláštním způsobem. Výbor, dle některých, nebyl dostatečně legitimován a dle presidenta Kopeckého by k případnému opatření mohlo dojít jen se souhlasem ministerstva spravedlnosti.

Dr. Hübschmann přišel s návrhem, aby výbor uložil advokátům s židovským původem zastavení advokátní praxe a aby jim jmenoval substituta, přičemž žid měl být definován norimberskými zákony.⁵⁹ Dr. Švehla navrhl, aby komora musela jmenovat toho substituta, kterého navrhne židovský advokát. Všechny tyto názory byly jednoznačně schváleny. O závěrech schůze byla informována vláda a opatření výboru jí bylo schváleno a publikováno v rozhlase. Opis prohlášení, které bylo směřováno všem členům advokátní komory, sp. zn. A 2602/39, se dochoval v Státním oblastním archivu pro Prahu.⁶⁰

Po válce se k tomuto dnu (byť někdy není zřejmé, zda se jedná o 15. či 16. březen 1939) vyjadřovali členové výboru Advokátní komory pro Čechy.

Podle dr. Drábka někteří členové výboru protestovali proti vyloučení židů z advokacie, ale jejich protest zapadl a věc byla přijata bez skutečného hlasování. Vystoupit otevřeně proti názoru dr. Hübschmanna dle něj znamenalo riskovat osobní bezpečnost. On sám nevystupoval proti návrhu, protože, dle svých slov, udržoval styky se zahraničím a nechtěl je ohrozit.

Dr. Lomberský projevil dle dr. Dukáta úmysl odejít před hlasováním, což ale na doporučení dr. Kopeckého neučinil. Dr. Lomberský sám uvedl, že hlasoval proti, ale že to není

v protokolu poznamenáno, z důvodu aby byl uchráněn eventuálních následků, kterým by bylo jisté zatčení. Jinde je uvedeno, že Dr. Čižinský se prý společně s dr. Lomberským zdržel hlasování.

Dr. Novák říkal, že se nebylo možné postavit proti Hübschmannově násilné akci a pouze navrhl, aby se nejednalo o odměně substitutů, aby nikdo netěžil z neštěstí svých kolegů.

Podle dr. Schlechta (mimo jiné předsedy Severočeské jednoty advokátů) nebylo možné hlasovat proti návrhu dr. Hübschmanna, protože takový akt by říše pokládala za čin nepřátelský a vedlo by to k rozpuštění komory, popřípadě k zajištění členů výboru, kteří hlasovali proti návrhu.

Dr. Švehla uvedl, že z příkladu z obsazených sudetských území z roku 1938 bylo třeba usuzovat, že Němci budou postupovat proti židovským advokátům v Protektorátu stejně příkře. Žádný z členů výboru se nepostavil proti návrhu dr. Hübschmanna, což nebylo prý ani možné při přítomnosti německých členů, a tak ani oni nehlasoval proti požadavkům dr. Hübschmanna.

Dr. Čeřovský prý navrhl odsunout úpravu židovské otázky až do přijetí obecné úpravy.⁶¹

Co vše se skutečně stalo, již nelze dohledat, lze proto zmínit pouze pohledy jednotlivých aktérů. Byť existuje protokol o konané schůzi,⁶² není na místě se domnívat, že by zaznamenal skutečně všechny názory, zejména ty, které směřovaly na pomoc advokátům s židovským původem. Závěrem však byla skutečnost, že židovští advokáti nemohli dále vykonávat své povolání.

Mimo to byla zrušena valná hromada komory plánovaná na 26. března 1939 a debatovalo se o funkcích advokátů s židovským původem v advokátní komoře. Závěrem bylo, „že vzhledem k dnešnímu usnesení komory není ohledně nich zapotřebí učiniti žádných dalších opatření“.⁶³

V průběhu celého dne byl předseda komory Kopecký ve spojení s ministrem spravedlnosti a jeho prostřednictvím s vládou. Po schůzi se spojil s vládou a informoval jí o přijatých opatřeních. Ta s nimi souhlasila a byla názoru, „že jest v zájmu veřejném, aby substituce byly co nejrychleji uvedeny v život a nedocházelo k nejistotě o osudu zaměstnanců v opuštěných židovských kancelářích, kteří se již počali na ministerstvo obracet. Vláda se také usnesla, že učiní opatření, aby jejich zájmy byly chráněny.“⁶⁴ Je tak vidět, na koho česká vláda myslela – a koho neřešila.

Předseda komory Kopecký přemýšlel o vlastní rezignaci i rezignaci výboru. Po válce píše, že tak neudělal, protože se bál, že takové jednání by silně ohrozilo autonomii komory, kterou by ovládl buďto dr. Hübschmann nebo Němci. Podle svých slov „o této otázce mluvil s řadou židovských kolegů, kteří mně navštěvovali jako reprezentatni různých složek, na které se židovští kolegové dělili, a všichni toto stanovisko schválili právě z týchž důvodů, které vedly moje rozhodnutí“.⁶⁵

16. března 1939 vešel do budovy Advokátní komory pro Čechy dr. Hübschmann společně s hlídkami fašistické gardy (dr. Tarabrinem popisovanými jako mladíky, dr. Kopecký dodává, že měli černé košile, odznaky a zdravili se fašistickým pozdravem srážejíce paty⁶⁶) a předal prezidentovi potvrzení od generála Gajdy, že byl ustanoven komisařem advokátní komory. Prezident Kopecký ihned volal ministrovi spravedlnosti Krejčímu s otázkou, jak se má chovat vůči Hübschmannovi. Ten mu odvětil, že Gajda je vlastenec a že má Hübschmannovi vyhovět.

Generál Radola Gajda nehrál v Protektorátu důležitou roli. 15. března 1939 vydal jménem Fašistického národního tábora provolání k národu, které usilovalo o převzetí moci, přitom ale již 17. března mu bylo oznámeno, že se budou likvidovat všechny politické útvary, s čímž 18. března souhlasil. Ve všech případech šlo u Gajdy spíš o slavnostní proklamace, než činy.⁶⁷ Antonín Hübschmann tak využil dvou až tří dnů, kdy nebylo jisté, zda Gajdova politická hvězda nebude stoupat. Je možné se domnívat, že kdyby Hübschmann přišel o týden později, tak by se musel prokázat něčím silnějším než jen pověřením od Gajdy.

Antonín Hübschmann požádal prezidenta Kopeckého, aby svolal další schůzi výboru, čemuž Kopecký odporoval s tím, že nebudou přítomni venkovští kolegové. To Hübschmannovi nevadilo a prohlásil, že toto bere na svoji odpovědnost. Ze strachu o svoji osobu a o úřednictvo komory Kopecký poslechl.

Fašistické hlídky však v budově zůstaly a v průběhu schůze přicházely do místnosti, podávaly hlášení dr. Hübschmannovi a i členům výboru zabráňovaly ve volném pohybu po budově. Hübschmann u vstupu vydával „*cyklostylované propustky, opatřené rovněž cyklostylem rozmnoženým jeho podpisem, které byly vydávány osobám, do budovy komory přicházejícím*“.⁶⁸ Originály stovek propustek se dochovaly v Státním oblastním archivu pro Prahu.⁶⁹

Na této schůzi byli do výboru kooptováni advokáti Erich Klinger (jako náměstek prezidenta komory), Vilém Magerstein a Arnošt Pauler. Podle Hübschmannových návrhů, který se schůze účastnil jako komisař, bylo prvním úkolem výboru rychlé rozřešení židovské otázky. Usnesení z předchozího dne o zastavení činnosti židovských advokátů navrhoval doplnit v tom smyslu, že zastavení činnosti má být trvalé a židovské advokátní kanceláře mají být zlikvidovány. „*Hlasovalo se takovým způsobem, že předseda se zeptal, zda někdo nesouhlasí, a když se nikdo neozval, tak bylo zapsáno, že usnesení bylo jednohlasně přijato*.“⁷⁰ Skutečnost, že po formální stránce výbor nebyl usnášeníschopný (byla potřeba 2/3 většina z 23 členů výboru, tedy 16, ale přítomných jich bylo jen 15), byla irrelevantní. Členům komory byl pak zaslán oběžník, který podepsal jak dr. Hübschmann, tak prezident Kopecký, kterým uvědomovali všechny členy komory o přijatých usneseních.⁷¹

Podle dr. Stanislava Hendrych Hübschmannův návrh všechny překvapil a všichni členové výboru se zachovali vůči návrhům „*s naprostou pasivitou, nikdo nezvedl ruku*“.

Nelze tak hájit názor, který vyslovil po válce Antonín Hübschmann, a který nepřijal Nejvyšší soud, že jeho návrh odpovídal smýšlení ostatních členů výboru. Členům výboru ale bylo známo, jak Německá říše postupuje vůči židovským advokátům a muselo jim být zřejmé, že tak bude postupovat i v Protektorátu.

„*V této situaci nebylo obviněným možno úplně zachránit existenci židovských advokátů ani v tom případě, když by se byli postavili proti návrhu Dr. Antonína Hübschmanna, nýbrž v dané situaci mohlo jít jen o ulehčení v postavení židovských advokátů. Jedním z prostředků ulehčení bylo, že si židovský advokát může zvolit substituta*.“⁷²

Členové výboru nesouhlasili s návrhy dr. Hübschmanna, ale nijak se jim nevzepřeli, pouze pasivně přihlíželi jejich přijetí a aplikaci. Zároveň členové výboru předkládali důkazy přátelského poměru s židovskými advokáty a to, že jim poskytovali pomoc po 15. březnu 1939.

Jednání výboru bylo podle poválečného kárného nálezu advokátní komory ve zjevném rozporu s právními předpisy a s § 128 ústavní listiny a znamenalo „*nedemokratický a nekolegiální zásah do nabytých práv kolegů. Toto porušení platného právního řádu bylo*

způsobilé vzbuditi pohoršení u veřejnosti a zakládá tudíž jednání obviněných objektivně i kárný přečin zlehčení cti a vážnosti stavu.“ Objektivní hodnocení situace potvrdil, proti odvolání členů výboru, i Nejvyšší soud.

Ze subjektivního hlediska však členové výboru neměli být potrestáni a to jak podle kárného nálezu, tak i podle rozsudku Nejvyššího soudu, které jej potvrdilo. Proč?

„Byla to doba bezradnosti, zhoršované duševními útrapami ze ztráty svobody a samostatnosti. Byla to těžká doba pro rozhodování vzhledem k úplnému nedostatku úředních zpráv aneb jich kusosti o tom, co se stalo aneb co se teprve stane. Za toho stavu německá okupační moc a její exponenti prostě nařizovali a muselo se přijímat a vykonat to, co bylo nařízeno.

Při tom došly zprávy o výstupech s židovskými advokáty u soudu, a že někteří židovští advokáti již opustili své kanceláře... Bylo již shora dovozeno, že vystoupení německých advokátů v souzené věci je třeba hodnotit jako psychický nátlak. Uvádí-li se tedy všechny shora uvedené okolnosti, nutno přisvědčit obhajobě obviněných, že v souzené věci šlo o takové donucení, při němž od člověka normální síly morální nelze žádat, aby mu odolal. Stav, v němž obvinění jednali, tito nijak nezavinili.

Nelze pochybovat o tom, že nevyhovění shora uvedeným požadavkům bylo by způsobilo těžké újmy jak advokátní komoře, tak zvláště obviněným jako členům výboru advokátní komory zejména na jejich svobodě, neboť takový postup by byl německou okupační mocí, která by se jistě o něm dozvěděla, zřejmě vyložen jako nepřátelský čin proti ní. Že by odvěta za nevyhovění vynucovaným požadavkům byla následovala v zápětí za tímto nevyhověním, je beze vší pochyby. ... Jest sice pravda, že na straně židovských advokátů šlo o značný počet existencí, dlužno však při tom uvážit, že k výsledku, jaký u nich nastal následkem usnesení, o něž jde, by bylo došlo, jak již je shora uvedeno, i bez těchto usnesení. To je nutno uvážit při hodnocení závažnosti porušených chráněných statků. Uvádí-li se při tom, že obviněná zároveň s porušením chráněných statků učinili opatření ke zmenšení této poruchy, nelze uznat, že by hodnota statku obětovaného byla nepoměrně vyšší než hodnota statku ohroženého... Obvinění svým jednáním rušili sice základy existence židovských advokátů, ale současně se snažili, aby jim pomohli, také jim dále skutečně pomáhali a s nimi se společensky i přátelsky stýkali. Z toho plyne, že pohnutkou jednání obviněných nebyla zaujatost ať už z jakéhokoliv důvodu, nýbrž že jedinou pohnutkou byl stav nouze.“⁷³

Z argumentace kárného výboru lze vyčíst několik věcí. Jednání z 15. a 16. března 1939 bylo jasně mylné a špatné. Nikdo se mu nechtěl postavit, protože se členové výboru báli o sebe, nepovažovali kauzu za dostatečně významnou, měli dojem, že by jejich postoj nic nezměnil a naopak zhoršil situaci advokacie. Zároveň nelze než souhlasit s kárným nálezem i s rozsudkem Nejvyššího soudu, že se tito advokáti nacházeli ve stavu nouze a dr. Hübschmann a ostatní němečtí advokáti je k tomuto jednání donutili psychickým násilím. Dle Nejvyššího soudu šlo o „takové donucení, při němž od člověka normální síly morální nelze žádati, aby mu odolal“.⁷⁴

V určitých aspektech se snažili situaci mírně zlepšit – ať se jednalo o snahu o oddálení řešení nebo možnosti jmenování substitutů. Např. dr. Čihák se, podle několika poválečných výpovědí, 16. března 1939 do večerních hodin přel s dr. Paulerem o přesném znění navržených směrnic, přičemž se snažil omezit jejich radikálnost. Skutečnost, že dr. Paulerovi a dr. Čihákovi bylo zadáno, aby připravili směrnice pro substituty, které se týkaly i otázky vyplácení odměn advokátům židovského původu, potvrzuje protokol ze

schůze z 16. března 1938.⁷⁵ Zároveň žádná instituce neshledala, že by se členové výboru projevovali antisemitsky, podobně jako se projevoval dr. Hübschmann či nacisté. Nelze jim tedy klást za vinu, že způsobili vyloučení židovských advokátů z advokátních komor. Z právního hlediska jim ani nelze klást za vinu, že proti těmto opatřením neprotestovali. Je ale otázkou, zda je možné jim toto klást za vinu z morálního hlediska.

Je na místě poznamenat, že ne všichni advokáti jednali podobně „příhrbeně“. Lze zmínit např. JUDr. Kamilla Reslera. Ten z pozice náměstka žalobce advokátní komory pro Čechy v Praze stíhal protižidovské výstřelky skupiny tzv. arijských advokátů a pokračoval v tom i za německého obsazení. V Reslerově pozůstalosti zbyly záznamy o dvou řízeních.

V jednom zahájil kárné řízení proti dr. Čeňkovi Brunovi,⁷⁶ který rozdával píšťalky na překažení projevu židů během Mimořádné valné hromady Advokátní komory v Praze, která se konala 5. února 1939. Když 18. března 1940 kárná rada advokátní komory stíhání protiprávně zastavila, jelikož již 1. června 1939 rozhodla, že je důvod ke kárnému stíhání, podal stížnost k Nejvyššímu soudu.

V druhém případě 17. února 1939 navrhl stíhání JUDr. Antonína Hübschmanna, který v říjnu předcházejícího roku vyháněl židy z kavárny. Kárná rada však pod tlakem poměrů řízení zastavila a tak Resler 15. března 1939, když již byli v Praze Němci, podal stížnost k Nejvyššímu soudu. Ten se ho po několika měsících zeptal, zda trvá na svém podání, na což Resler 25. září 1939 odpověděl, že ano.⁷⁷ Nejvyšší soud však jeho stížnost zamítl.⁷⁸

Závěrem by tedy mělo být, že mohli jednat jinak a někteří jiní advokáti jednali odvážněji než členové výboru advokátní komory. Nelze však jednoznačně říci, že jejich jednání v nepřehledné situaci půlky března bylo morálně pochybné.

Ve dnech následujících po 16. březnu 1939 židovští advokáti začali dobrovolně kontaktovat advokátní komoru a vzdávali se výkonu advokacie. Protože však ve dvou březnových dnech nebylo dostatek času, aby byly sepsané detailní pokyny, výkon substituce byl různý. Zatímco někteří židovští advokáti předali své spisy klientům a ukončili zastupování, jiní spolupracovali se svými substituty ještě několik měsíců i přijímali nové případy.⁷⁹

Teprve po více než roce byla dokončena arizace advokacie. V polovině roku 1940 byly vyplňovány dotazníky, ve kterých museli advokáti doložit árijský původ. Je pouze spekulací, jak by vypadala situace, kdyby se všichni židovští advokáti, či jejich většina, odmítli vzdát výkonu advokacie – oddálilo by to konec jejich praxe (či alespoň většiny z nich) až k roku 1940, kdy jim byl výkon zakázán zákonem, či by byla urychleně přijatá jiná opatření?

Na závěr je vhodné odpovědět si i na otázku, jak by vypadala situace, kdyby 15. a 16. března 1939 Advokátní komora pro Čechy nepřijala žádná usnesení. „*Na projevy antisemitismu druhé republiky, které ovšem ovlivňovaly tlaky ze zahraničí, navázala protižidovská opatření přijatá vládou protektorátu již 17. března 1939. Vláda zakázala výkon lékařské praxe neárijským a souhlasně vzala na vědomí rozhodnutí advokátní komory o zastavení praxe neárijským advokátům.*“⁸⁰ Domnívám se, že advokáti by se v takovém případě připojili k lékařům a praxe židovských advokátů by byla pozastavena k 17. březnu 1939.

Jelikož tato práce nemá za cíl obsáhnout právní postavení židů, je na místě pro další informace odkázat na již existující publikace, zejména na již vícekrát zmiňovanou knihu *Zákonné bezpráví* od Heleny Petrův. Pouze pro úplnost se krátce podívejme na další uplatnění židovských advokátů.

Jelikož formálně (byť protiprávně) jim byl zakázán výkon advokacie advokátní komorou v Praze, není třeba rozebírat další předpisy zakazující působení židů v advokacii, které

znamenalí nutnost pro všechny advokáty doložit v roce 1940 árijský původ, čímž měli být odhaleni i ti poslední židé v řadách advokacie.

Následkem neárijského původu bylo do konce roku 1940 vymazáno 441 advokátů v Praze a 151 mimo Prahu, tedy celkem 592 advokátů z 1883 advokátů, kteří byli zapsáni k začátku roku 1940.⁸¹

Židům, kteří byli vymazáni ze seznamu advokátů, bylo podle vládního nařízení č. 136/1940 Sb. umožněno, aby je ministerstvo spravedlnosti ustanovovalo židovskými právními zástupci. Tito bývalí advokáti se zapisovali do seznamu židovských právních zástupců, přičemž jich mohla být zapsána nanejvýš 2 % z celkového počtu advokátů zanešených k 24. dubnu 1940 v seznamech české a moravskoslezské advokátní komory.⁸²

Podle zprávy dr. Drábka z valné hromady advokátní komory pro Čechy ze 17. června 1945 se z 642 advokátů, kteří byli postiženi rasovou perzekucí, do tohoto dne přihlásilo 21 advokátů.⁸³

3. Přístup jiných spolků a advokátních komor na území Čech, Moravy a Slezska

Advokáti nebyli jedinou organizací, která se stavěla proti židům ve svých řadách.

Jednou z prvních organizací, která vyloučila židy ze spolkového života, byl Sokol ve Vršovicích, který již 9. října 1938 vyloučil všechny židovské členy. Československá obec sokolská v říjnu přijala resoluci k židovské otázce, kde kritériem židovství byl alespoň jeden prarodič židovského původu. Byly stanoveny výjimky pro Čechy-židy, ale ne všechny organizace je přijímaly.⁸⁴

Podobně i lékaři se, jak bylo výše zmíněno, připojovali k advokátům s žádostí o zavedení principu proporcionality. 16. března 1939 se navíc všechny tehdejší lékařské stavovské organizace „*vyslovili pro okamžitý zákaz výkonu praxe lékařů neárijského původu*“.⁸⁵

I další profese se stavěly proti svým kolegům židovského původu. Lze zmínit dále např. inženýry, jejichž komora se 21. března 1939 domáhala na ministerstvu veřejných prací, aby podobně jako u advokátů a lékařů zakázali výkon civilních techniků a autorizovaných báňských inženýrů pro neárijce.⁸⁶

O komorách v Moravě a Slezsku se bohužel nedochovalo příliš informací ve srovnání s advokátní komorou pro Čechy v Praze.

K 1. 1. 1939 mělo být v moravsko-slezské advokátní komoře 738 advokátů, z toho 440 Čechů, 37 Němců a 261 Židů. V Brně 111 Čechů, 21 Němců a 110 Židů, v Olomouci 43 Čechů, 4 Němci a 21 Židů, v Moravské Ostravě 36 Čechů, 7 Němců a 64 Židů, v Jihlavě 7 Čechů, 2 Němci a 9 Židů, v Prostějově 18 Čechů a 8 Židů.⁸⁷

16. března 1939 se advokátní komora v Brně usnesla na stejných závěrech jako advokátní komora v Praze – tedy na zastavení advokátní praxe a ustanovení substituta.

Spolek českých advokátů v zemi Moravskoslezské navrhl vydání zákona o omezení výkonu advokacie (neznámo kdy, ale jistě do února 1939), jejíž součástí byl postup proti advokátům židovského původu.

Z 693 advokátů zapsaných k 31. prosinci 1939 bylo podle vládního nařízení č. 136/40 Sb. o právním postavení židů vymazáno 197 advokátů židovského původu.⁸⁸

Z 237 advokátů-židů, kteří byli zbaveni výkonu advokacie, se do praxe vrátilo po válce 19,⁸⁹ ze jmenných seznamů bylo dohledáno jen 30 advokátů.⁹⁰

4. Přístup ostatních států

Pro porovnání přístupu v českých zemích a v okolních státech je na místě zmínit vývoj stejné otázky v okolních státech, přičemž v některých toto bylo řešeno až po obsazení německými vojsky.

Slovensko

Na Slovensku byla židovská otázka řešená vládním nařízením ze dne 18. 4. 1939. V advokacii počet židů nesměl přesáhnout čtyři procenta, zbytek měl být vymazán. (§ 3) Ze zřetelů zvláště hodných bylo možné nechat vykonávat advokacii až 10 % židovského advokátů z celkového počtu advokátů. (§ 5) Židovští advokáti však mohli zastupovat jen židy. (§ 7)⁹¹

Polsko

Na základě nařízení ministra spravedlnosti byl v roce 1938 zaveden v obvodech okresních soudů Varšava, Katowice, Krakov, Lvov, Lublin, Poznaň a Toruň až do roku 1945 numerus clausus advokátů. Odůvodněno to bylo vysokým počtem židovských advokátů, který byl neproporční vůči počtu židovského obyvatelstva (11 % obyvatelstva, ale 45 % advokátů).⁹²

Maďarsko

Maďarský zákon ze dne 4. května 1939, omezoval „*rozmach židů ve veřejném životě a hospodářství*“, a stanovoval, že ze všech advokátů mohou židé tvořit jen 6 %.⁹³

Rumunsko

V Rumunsku bylo roku 1938 přikročeno k pečlivému projití seznamu zapsaných advokátů, což mělo vést k výmazu advokátů-cizinců, zejména židů.⁹⁴

Německo

Podle zákona z 13. prosince 1935 byl v Německu nastaven systém proporcionality. Právní profesi mohl vykonávat pouze ten relativní počet advokátů, který nepřesáhl přiměřený počet židovského obyvatelstva v populaci.⁹⁵ Německá úprava se později lišila na základě toho, zda se jednalo o tzv. starou říši, či nově připojená území. Na území staré říše bylo židům odejmuto přípuštění k výkonu advokacie k 30. listopadu 1939.

V *Rakousku* bylo třeba židy vymazat ze seznamů do 31. prosince 1938, ale u židů zapsaných u advokátní komory ve Vídni mohlo být od výmazu prozatímně upuštěno, pokud byli usedlí v Rakousku alespoň 50 let a sami bojovali na frontě. Dobu jejich výmazu určoval říšský ministr spravedlnosti. Speciální ustanovení pak platilo pro položidy.⁹⁶

Gdaňsko: Advokáti židovského původu mohli od 1. března 1939 v Gdaňsku zastupovat jen klienty židovského původu, protože gdaňský senát přijal norimberské zákony.⁹⁷

Francie a Belgie

Zřejmě na válečnou situaci reagovaly i jiné advokátní komory v Němci obsazených územích. Podle *České advokacie* ze září 1940 pařížské sdružení advokátů „*Jeune Barreau*

Francaise“ požadovalo, aby ze sdružení byli vyloučení židé a zednáři. Výjimku měli tvořit židé, jejichž dědeček se narodil ve Francii a ti, kteří se účastnili první světové války. Obdobně prý Bruselská advokátní komora připravovala výmaz všech advokátů židů.⁹⁸

Poznámky

- ¹ Autor je studentem doktorského studia Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Práce vznikla v rámci projektu Ministerstva kultury NAKI *Problémy právního postavení menšin v praxi a jejich dlouhodobý vývoj*, hlavní řešitel prof. Jan Kuklík. Autor by chtěl poděkovat zejména České advokátní komoře za spolupráci a umožnění přístupu do archivu. Text prohlubuje a dále rozvádí kapitolu DRÁPAL, J.: Postup advokacie proti židovským advokátům za druhé republiky a těsně po ní. In ZOUFALÁ, M. – HOLÝ, J.: *Rozpad židovského života – 167 dní druhé republiky*. Praha: Academia, 2016, str. 244–271.
- ² PETRŮV, H.: *Zákonné bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 76–85; BALÍK, S. a kol.: *Dějiny advokacie*. Praha: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií v Praze, 2009, str. 174–186.
- ³ K jeho osudu blíže DRÁPAL, J.: *Poslušen zákonů své země a svého stavu*. Praha: Auditorium, 2014, str. 62–63 a citovaný fond Státního oblastního archivu v Praze.
- ⁴ GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny země Koruny České, svazek XV. a 1938–1945*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2006, str. 122.
- ⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1947 (dále i NS), sp. zn. Ds I 21/46, který se nachází také v Archivu České advokátní komory (dále i Archiv ČAK), fond JUDr. Čeněk Brune.
- ⁶ Memorandum z 5. října 1938, Státní oblastní Archiv v Praze, fond Mimořádného lidového soudu v Praze, krabice 114 označená Ls 1106/45 JUDr. Antonín Hübschmann.
- ⁷ Nutná opatření na záchranu advokacie. *Česká advokacie*, ročník XXII, září–říjen 1938, č. 7–8, str. 149.
- ⁸ V celé práci se nejedná jen o židy, tedy ty, kteří byli židovského vyznání, ale také o ty, kteří měli (v různých zákony vyžadovaných počtech) židovské předky a sami se vůbec nemuseli cítit jako židi. Mluví-li se o židech, židovských advokátech či advokátech židovského původu, je tento okruh definován těmi, kteří o nich mluví, nikoli těmi, kteří by se takto označili. Otázka židovské národnosti, jakkoli je důležitá, zde nebude řešena, zejména z důvodu nedostatku místa.
- ⁹ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ¹⁰ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ¹¹ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ¹² Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45, Archiv ČAK, fond JUDr. František Čefovský, kterým se deklaruje, že byla příčina ke kárnému jednání.
- ¹³ Rozsudek NS, sp. zn., Ds I 21/46.
- ¹⁴ Rozsudek NS Ds, sp. zn. I 21/46; srovnání V. schůze Jednoty. *Česká advokacie*, ročník XXII, září–říjen 1938, č. 7–8, str. 148.
- ¹⁵ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ¹⁶ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ¹⁷ BALÍK, S. a kol.: *Dějiny advokacie*. Praha: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií v Praze, 2009, str. 174–175.
- ¹⁸ KOPAL, B.: Hledáme záchranu. *Česká advokacie*, roč. XXII, listopad–prosinec 1938, č. 9–10, str. 175.
- ¹⁹ Byť je na titulní straně datum 13. 10. 1938, tak se v textu vztahují k událostem z 14. října 1938 – muselo tedy dojít až po 14. říjnu. Vyjádření Svazu Čechů-židů, op. cit. 5.
- ²⁰ Vyjádření Svazu Čechů-židů, op. cit. 5.
- ²¹ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ²² Memorandum vlády z 22. října 1938, str. 11, op. cit. 5.
- ²³ RATAJ, J.: *O autoritativní národní stát*. Praha: Karolinum, 1997, str. 111; PETRŮV, H.: *Zákonné bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 77; Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ²⁴ Memorandum vlády z 22. října 1938, úvodní strana, op. cit. 5.
- ²⁵ PETRŮV, H.: *Zákonné bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 77.
- ²⁶ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ²⁷ Součástí návrhu byla i důvodová zpráva.
- ²⁸ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46 a Memorandum z 22. října, op. cit. 5. § 7 mluví již pouze o účinnosti, provedení a o prováděcím nařízení.
- ²⁹ BŘEZINA, F.: Postup Jednoty advokátů česko-slovenských. *Česká advokacie*, roč. XXIII, leden–únor 1939, str. 2–3. Skutečnost, že součty o pět advokátů nesedí, není v článku řešena.
- ³⁰ Protokol o VII. schůzi výboru Jednoty advokátů česko-slovenských v Praze, konané 2. prosince 1938, Archiv ČAK, fond JUDr. František Čefovský.
- ³¹ Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- ³² Opis prohlášení z 2. prosince 1945 (sic), tužkou opraveno na 1938 s otazníkem, op. cit. 5.

- 33 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 34 Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45, fond JUDr. František Čeřovský.
- 35 VIII. schůze výboru Jednoty. *Česká advokacie*, roč. XXIII, leden–únor 1940, č. 1–2, str. 17–18.
- 36 BŘEZINA, F.: Postup Jednoty advokátů česko-slovenských. *Česká advokacie*, roč. XXIII, leden–únor 1939, str. 2–4. Není-li zmíněno jinak, jedná-li se o tento referát, vycházím z tohoto příspěvku.
- 37 Podobně jako i v dalších projevech zaměřených na omezení židů v hospodářství, se i zde používají velmi jednoduché zkratky. Zde např. není odůvodněné, proč je přirozené ze zmíněného děje vyvozovat řešení židovské otázky a nikoli otázky uprchlíků. Označením za přirozené se Březina vyhnul nutnosti argumentovat.
- 38 Lze opět vidět zkratkovitost Březinova líčení. Nedostatečnost odůvodnění je nahrazeno slovem „jistě“ či „pak nám nezbylo nic jiného“. Bylo skutečně stanovisko vlády směřované pro spolky v Čechách? Mohlo být, ale zároveň nemuselo. České spolky existovaly i před ustanovením Československa a nebyly navázány na vládu. Je možné změnit vnímání národnosti pouhým stanoviskem vlády? Jistou argumentační hodnotu samozřejmě má, nicméně ne takovou, aby nebylo jiné možnosti a jeho přijetí bylo bezpodmínečné. Březina si tím pouze neférově usnadnil svoji argumentaci.
- 39 Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45.
- 40 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46; dle PETRŮV, H.: *Zákonné bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 82 se konala 20. ledna.
- 41 BALÍK, S. a kol.: *Dějiny advokacie*. Praha: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií v Praze, 2009, str. 178.
- 42 Dopis z 24. ledna 1939, op. cit. 5.
- 43 Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45.
- 44 Původně se mělo konat nejspíše 27. ledna 1939, viz dopis z 19. ledna 1939, op. cit. 5. Je ale otázkou, zda se nejednalo o jinou schůzi. Dopis z 24. ledna 1939 (op. cit. 5) zmiňuje, že se mělo jednat o mimořádnou valnou hromadu Jednoty, nikoli o řádnou valnou hromadu.
- 45 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 46 XL. řádná valná hromada Jednoty advokátů č.-sl. v Praze. *Česká advokacie*, roč. XXIII, leden–únor 1939, č. 1–2, str. 20.
- 47 Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45.
- 48 Mimořádná valná hromada advokátní komory v Praze. *Česká advokacie*, roč. XXIII, leden–únor 1939, č. 1–2, str. 8–12. Není-li řečeno jinak, informace o této schůzi pochází z tohoto článku.
- 49 Toto je další případ zjednodušení. Emanuel Slabý představil čísla a poté říká, že jsou neúnosná. Odůvodnění, proč jsou neúnosná a neúnosná, nechává přitom primárně na posluchačích. Stejně by mohl brát za neúnosné, že v Praze je 1227 advokátů, ale na venkově jich je jen 725, což výrazně neodpovídá rozložení obyvatelstva.
- 50 I zde je číselně nelogická zkratka. Spravedlnost je něco, co je vnímáno různě různými posluchači. Podle řečníka ale ze zásady spravedlnosti vyplývá princip proporcionality, na kterém je nutné bezpodmínečně trvat. Vypadá to spíše tak, že řečník projevuje svůj názor, který se snaží podložit hodnotovými tvrzeními, než aby na základě argumentů a hodnotových soudů vybudoval přesvědčivý názor.
- 51 GROSSMANN, D.: *Reflexe druhé republiky v židovských týdenících Rozvoj a Židovské zprávy* [online]. Brno 2000, [cit. 3. 4. 2015]. Dostupné z: http://dg.ebros.cz/zide_druha_republika.pdf, odstavec Antisemitismus a jeho příčiny.
- 52 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 53 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 54 GROSSMANN, D.: *Reflexe druhé republiky v židovských týdenících Rozvoj a Židovské zprávy* [online]. Brno 2000 [cit. 3. 4. 2015]. Dostupné z: http://dg.ebros.cz/zide_druha_republika.pdf, odstavec Převrstvení, splynutí, emigrace.
- 55 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 56 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46. Je otázkou, zda se Nejvyšší soud nespletl a nemyslel schůzi o měsíc dřív, tedy 21. ledna 1939, kde byl také přijat požadavek proporcionality. Jinde se též tato schůzka neobjevuje. V rozsudku je však psáno únor a v tom samém rozsudku je na jiném místě zmínka o lednové schůzce. Domnívám se, že zde Nejvyšší soud udělal chybu a žádná schůze se 21. února 1939 nekonala.
- 57 GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XV.a 1938–1945*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2006, str. 177–178.
- 58 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 1947, sp. zn. Ds I 22/46, také Archiv ČAK, fond JUDr. Františka Čeřovského.
- 59 Více viz PETRŮV, H.: *Zákonné bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 225–226. Rozlišovacím znakem byli dva až tři úplné židovství prarodiče, přičemž úplné židovské znamenalo, že daný prarodič náležel k židovské náboženské obci. Jak je vidět z jiných zmíněných úprav v této práci, tak Češi šli někdy dále, než Němci.
- 60 Opis Prohlášení z 15. března 1938, op. cit. 5. Na stejném místě se dochoval i opis prohlášení z následujícího dne.
- 61 Usnesení kárné rady ze dne 27. května, sp. zn. Dis 81/45.
- 62 Protokol o schůzi z 15. března 1939, op. cit. 5.
- 63 Protokol o schůzi z 15. března 1939, op. cit. 5.
- 64 Vylíčení událostí v komoře dne 15. a 16. března 1939 od dr. Kopeckého, op. cit. 5.
- 65 Vylíčení událostí v komoře dne 15. a 16. března 1939 od dr. Kopeckého, op. cit. 5.

- 66 Dopis Očistné komisi výboru advokátní komory v Praze od dr. Tarabrina, op. cit. 5; Vylíčení událostí v komoře dne 15. a 16. března 1939 od dr. Kopeckého, op. cit. 5.
- 67 GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XV.a 1938–1945*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2006, str. 204–214.
- 68 Nález kárné rady ze dne 24. října 1946, č. j. 81/45, fond JUDr. František Čeřovský.
- 69 Propustky, op. cit. 5.
- 70 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 22/46.
- 71 Nález kárné rady ze dne 24. října 1946, č. j. 81/45, fond JUDr. František Čeřovský.
- 72 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 22/46.
- 73 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 22/46.
- 74 Rozsudek NS, sp. zn. Ds I 21/46.
- 75 Protokol ze schůze výboru advokátní komory z 16. března 1939, op. cit. 5.
- 76 Rozklad proti rozsudku Akčního výboru Advokátní komory pro Čechy, Archiv Hlavního Města Praha, Resler Kamil JUDr., Archivní soubor 1702, nezpracovaný, karton 14.
- 77 Rozklad proti rozsudku Akčního výboru Advokátní komory pro Čechy, Archiv Hlavního Města Praha, Resler Kamil JUDr., Archivní soubor 1702, nezpracovaný, karton 14, bod 6.
- 78 Seznam odvolání, stížností a obnov. Literární archiv Památníku národního písemnictví, Resler Kamil, z části nezpracovaný, karton 78.
- 79 Aktuality. *Česká advokacie*, roč. XXIII, listopad–prosinec 1939, č. 7–8, str. 81.
- 80 GEBHART, J. – KUKLÍK, J.: *Velké dějiny zemí Koruny České, svazek XV.a 1938–1945*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2006, str. 193.
- 81 BALÍK, S. a kol.: *Dějiny advokacie*. Praha: Česká advokátní komora ve spolupráci s Národní galerií v Praze, 2009, str. 182.
- 82 PETRŮV, H.: *Zákonně bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 146.
- 83 Valná hromada advokátní komory pražské. *Právní prakse*, ročník IX, 1945, str. 155.
- 84 GROSSMANN, D.: *Reflexe druhé republiky v židovských týdenících Rozvoj a Židovské zprávy* [online]. Brno 2000 [cit. 3. 4. 2015]. Dostupné z: http://dg.ebros.cz/zide_druha_republika.pdf, odstavec Antisemitismus a jeho příčiny.
- 85 PETRŮV, H.: *Zákonně bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 84–85. Je otázkou, zda k tomuto jednání byli donuceni podobně jako advokáti.
- 86 PETRŮV, H.: *Zákonně bezpráví*. Praha: Auditorium, 2012, str. 85.
- 87 Osobní poznámky JUDr. Jana Kobera, Moravský zemský archiv, nezpracovaný fond JUDr. Jana Kobera (dále jen MZA), karton č. 1.
- 88 Oběžník moravské advokátní komory, září 1940, číslo 6, MZA, karton č. 1.
- 89 MZA, karton č. 2.
- 90 KOBER, Jan.: *Advokacie v českých zemích v letech 1848–1994*. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, str. 115.
- 91 Slovenská úprava „židovské otázky“. *Právní prakse*, ročník III, 1938–1939, str. 214.
- 92 Numerus clausus v Polsku. *Česká advokacie*, ročník XXII, září–říjen 1938, str. 127.
- 93 Židovský zákon v Maďarsku. *Všehrd*, ročník XX, 1939, str. 245.
- 94 Nový režim a advokáti v Rumunsku. *Všehrd*, ročník XIX, 1938, str. 177.
- 95 RAÍAJ, J.: *O autoritativní národní stát*. Praha: Karolinum, 1997, str. 115.
- 96 Židé vyloučení v Německu z advokacie. *Česká advokacie*, ročník XXII, listopad–prosinec 1939, č. 7–8, str. 170.
- 97 Židovští advokáti v Gdaňsku jen pro židy. *Česká advokacie*, ročník XXVIII, leden–únor 1939, č. 1–2, str. 21.
- 98 Advokáti židé v Paříži a Hnutí proti židům v Belgii. *Česká advokacie*, roč. XXIV, září 1940, č. 2, str. 31.

The Approach of Czech Attorneys towards their Colleagues of Jewish Origin on the Eve of the Second World War

Jakub Drápal

Summary

This article deals with the approach of Czech attorneys and of Czech Bar Association towards attorneys of Jewish origin between the 30th September 1938 and 17th March 1939. The timeframe was chosen as the duration of the Second republic, thus between the Munich agreement and the occupation of the republic on the 15th March 1939, and shortly afterwards.

The evolution of the approach towards Jewish attorneys is chronologically described and it comprises of two parts. Firstly, the events during the Second republic are discussed and secondly, the circumstances under which attorneys of Jewish origin were expelled on 15th and 16th March 1939 are debated.

The findings do not suggest that attorneys and Bar association were primarily anti-Semitic or that their leading motivation was hatred towards Jews. They were mainly interested in their economic situation and since attorneys of Jewish origin were in proportion to the population “over-represented”, Czech attorneys used their origin as a mean to reduce the number of competitors in the field of legal services.

However, there were several competing groups and neither Czech attorneys nor those of Jewish origin were unanimous. Discussions held between several groups during the Second republic are described in this article as well as the quick decision of power to exclude attorneys of Jewish origin made in days following the occupation of the republic by Germany.